

**Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка**

Факультет іноземної та слов'янської філології

Кафедра української мови і літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету іноземної та
слов'янської філології

Андрій КОВАЛЕНКО

«29» серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 21 КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ ТА СТИЛІСТИКА

галузь знань **01 Освіта/Педагогіка**

спеціальність **014 Середня освіта (Українська мова і література)**

освітньо-професійна програма

Середня освіта (Українська мова і література. Зарубіжна література)

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Мова навчання

українська

Погоджено науково-методичною
комісією

факультету іноземної та слов'янської
філології

«30» серпня 2024 р.

Голова

Громова Н. В., кандидат педагогічних
наук, доцент

Суми 2024

Розробник:

Герман Вікторія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри української мови і літератури

Протокол № 1 від «29» серпня 2024 року

Завідувач кафедри

Семеног О. М., докт. пед. наук, проф.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	бакалавр	Обов’язкова	
		Рік підготовки:	
		3-й	
		Семестр	
5-й			
Лекції			
20 год.			
Практичні, семінарські			
34 год.			
Самостійна робота			
64 год.			
Консультації:			
2 год.			
Вид контролю: ЗАЛІК			
Загальна кількість годин - 120			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мова – істотний елемент духовної культури, джерело самовираження особистості, художньо-естетичних цінностей, постійний акумулятор високої моральності. І. Огієнко справедливо зазначив, що як про духовну зрілість окремої особи, так і про зрілість цілого народу судять найперше з культури його літературної мови; рідна мова – то сила культури, а культура – сила народу.

Метою вивчення навчальної дисципліни є засвоєння теоретичних знань і вироблення стійких практичних навичок культури усного й писемного мовлення вчителя; засвоєння основних понять теоретичної стилістики і практичних стилістичних норм літературного мовлення.

Основним **завданням** вивчення дисципліни є формування висококультурної національно-мовної особистості педагога в результаті досконалого оволодіння головними засадами культури усного й писемного мовлення вчителя, оцінювання мовних фактів із погляду функціональної доцільності, наукового обґрунтування правил організації мовних одиниць залежно від вибору типів мовлення у різних галузях суспільної комунікації.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є мовна нормативність в аспекті комунікативної компетенції вчителя; структура стилістики; специфіка стилістичної норми; система функціональних стилів сучасної української мови, співвідношення стилів і форм мовлення, процеси взаємодії стилів та їх цілісність; стилістичні ресурси мови та закономірності функціонування мовних одиниць усіх рівнів у межах стилів.

Регіональний аспект. Головне завдання вищої школи у період відродження української нації – готувати висококваліфікованих фахівців, які бездоганно володіють державною мовою в усній і писемній формах, мають систематичні знання, поглиблюють їх, виявляють стійку увагу до мови взагалі й власного мовлення зокрема, переконані в суспільній цінності високого рівня культури мовлення, особливо в **регіональній мовній ситуації (білінгвізм) українсько-російського порубіжжя.**

Під час вивчення курсу пропонуються творчі завдання, тренувальні вправи, завдання для самостійних і контрольних робіт на матеріалі текстів письменників, академічної спільноти, культурних і громадських діячів Сумщини.

Академічна доброчесність. Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає: дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; надання достовірної інформації про результати власної навчальної, наукової, творчої діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації; самостійне виконання завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей)

(«Положення про систему забезпечення академічної доброчесності в освітньо-науковій діяльності Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка», що ухвалене рішенням вченої ради університету протокол № 12 від 18 червня 2020 року https://www.sspu.edu.ua/images/2020/doc/polozhennya_pro_sistemu_zabezpechennya_ad_2866f.pdf).

Методи навчання

проблемно-пошукові, дослідницькі, проєктні, інтерактивні (вебінари, тренінги, дистанційні освітні технології), самонавчання, практичні методи навчання (вправи, практичні та дослідні роботи).

2. Передумови для вивчення дисципліни

Зв'язки з ОК загальної та професійної підготовки: сучасна українська літературна мова, історія та культура України, вступ до спеціальності, фахова українська мова, педагогіка, історія української мови та ін.

3. Компетентності та програмні результати навчання

6 – Програмні компетентності	
Інтегральна компетентність	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі й практичні проблеми в галузі середньої освіти, що передбачає застосування теорій та методів освітніх наук і характеризується комплексністю й невизначеністю педагогічних умов організації освітнього процесу в закладах середньої освіти.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (громадянська компетентність). ЗК 2. Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціальна компетентність). ЗК 3. Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (культурна компетентність). ЗК 4. Здатність діяти автономно, приймати обґрунтовані рішення у професійній діяльності і відповідати за їх виконання, діяти відповідально і свідомо на основі чинного законодавства та етичних міркувань (лідерська компетентність). ЗК 5. Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості (підприємницька компетентність). ЗК 7. Здатність до освіти протягом життя.
Предметні (фахові) компетентності спеціальності (ПК)	ПК 1. Мовно-комунікативна компетентність як здатність забезпечувати здобуття учнями освіти державною мовою, застосовувати когнітивно-дискурсивні вміння у створенні зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і писемній формах, формувати і розвивати мовно-комунікативні уміння та навички учнів; використовувати знання іноземної мови в освітній і професійній діяльності в умовах реалізації концепції Нова українська школа. ПК 2. Предметно-методична компетентність як здатність : моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів

	навчання учнів; формувати та розвивати в учнів ключові компетентності та вміння, спільні для всіх компетентностей; здійснювати інтегроване навчання учнів; добирати і використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання і розвитку учнів; розвивати в учнів критичне мислення; здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу; формувати ціннісні ставлення в учнів. ПК 3. Інформаційно-цифрова компетентність як здатність: орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності; ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) освітні ресурси; використовувати цифрові технології в освітньому процесі; ПК 5. Емоційно-етична компетентність як здатність: усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами; конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу; усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі. ПК 13. Інноваційна компетентність як здатність: застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі; використовувати інновації у професійній діяльності; застосовувати різноманітні підходи до розв’язання проблем у педагогічній діяльності; здатність до навчання впродовж життя: визначати умови та ресурси професійного розвитку впродовж життя; взаємодіяти з іншими вчителями на засадах партнерства та підтримки (у рамках наставництва, супервізії тощо), дотримуючись принципів професійної етики; здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати індивідуальні професійні потреби. ПК 14. Здатність взаємодіяти зі спільнотами (на місцевому, регіональному, національному, європейському й глобальному рівнях) для розвитку професійних знань і фахових компетентностей, використання практичного досвіду й мовно-літературного контексту для реалізації цілей освітнього процесу в закладах середньої освіти.
7 – Програмні результати навчання	
Знання	ПРЗ 1. Концептуальні наукові та практичні знання в галузях мовознавства та літературознавства, педагогіки й методики середньої освіти, критичне осмислення теорій, принципів, методів і понять у сфері навчання в умовах реалізації концепції Нова українська школа. ПРЗ 8. Знати вікові та індивідуальні особливості учнів, методи роботи в інклюзивному освітньому середовищі. ПРЗ 9. Знати й розуміти сучасні філологічні та дидактичні засади навчання української мови і літератури, зарубіжної літератури, мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті.
Уміння	ПРУ 1. Когнітивні та практичні уміння/навички знати, розуміти і демонструвати здатність реалізувати теоретичні й методичні засади навчання української мови і літератури, зарубіжної літератури в базовій школі в умовах реалізації концепції Нова українська школа. ПРУ 2. Когнітивні та практичні уміння/навички використовувати різні методи, форми і засоби для навчання учнів української мови і літератури, зарубіжної літератури, враховувати вікові психологічні особливості учнів у процесі навчання.

	ПРУ 3. Когнітивні та практичні уміння/навички здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу; здійснювати педагогічний супровід самовизначення учнів, підготовки до майбутньої професії; навички оцінювання непередбачуваних проблем у професійній діяльності й обдуманого вибору шляхів їх вирішення. ПРУ 4. Когнітивні та практичні уміння/навички отримувати, оцінювати та застосовувати дані в галузі професійної діяльності, у т.ч. із закордонних джерел. ПРУ 6. Когнітивні та практичні уміння/навички орієнтуватися в інформаційному просторі, кіберпросторі, критично оцінювати інформацію, використовувати і розробляти нові електронні освітні ресурси; дотримуватися норм професійної етики та захищати дані у процесі е-комунікації. ПРУ 9. Когнітивні та практичні уміння/навички пояснювати особливості розвитку української та зарубіжної літератури, специфіку розвитку літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів, твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою, порівнювати мовні й літературні факти, явища, узагальнювати, визначати їхні подібності й відмінності, фахово оперувати українознавчими поняттями. ПРУ 10. Когнітивні та практичні уміння/навички володіти комунікативною компетентністю з української мови (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти), удосконалювати й підвищувати власний компетентнісний рівень у вітчизняному та міжнародному контексті.
Комунікація	ПРК 1. Здатність до збору, інтерпретації та застосування даних у професійному середовищі. ПРК 2. Готовність консультувати колег з особливостей в організації освітнього процесу, актуальних питань методики навчання української мови і літератури, зарубіжної літератури, донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень, власного досвіду та аргументації з дотриманням професійної етики. ПРК 3. Здатність до ефективної комунікації в процесі навчання української мови і літератури, зарубіжної літератури, спілкування з професійних питань усно та письмово.
Автономія і відповідальність	ПРА 1. Спроможність нести відповідальність за вироблення та ухвалення рішень у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах; формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти, здатність раціонально планувати час на виконання професійних обов'язків, діяти соціально відповідально та свідомо. ПРА 2. Спроможність керувати проєктами через генерування нових ідей для вирішення складних спеціалізованих завдань і проблем професійної діяльності з урахуванням набутих знань з предметної галузі. ПРА 3. Здатність продовжувати навчання протягом життя зі значним ступенем автономії.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів за всі види навчальної діяльності	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	<i>Знання:</i> здобувач засвідчує фундаментальні, різнобічні, системні знання системи української літературної мови, різнорівневих особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; виявляє глибокі знання мовної системи, функціональних стилів, усвідомлено їх застосовує під час коментування, пояснення мовних явищ та фактів; з'ясовує причинно-наслідкові зв'язки у виявленні мовних закономірностей та законів; самостійно здобуває знання, опрацьовуючи основну і додаткову літературу; використовує знання під час розв'язання пізнавальних завдань; володіє знаннями, здобутими у ході виконання самостійної роботи; володіє інформацією про найновіші досягнення у лінгвістичній галузі, вміє застосувати її для розв'язання практичних завдань. <i>Уміння:</i> виконує вправи найвищої складності, виявляючи уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, аргументує власні дії, подає поширені коментарі до лінгвістичних явищ, не припускаючись помилок; спирається на знання різних концепцій та підходів до тлумачення мовних фактів і закономірностей; здатен запропонувати власні шляхи і способи розв'язання лінгвістичних задач. Здобувач дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i>.
82 - 89	<i>Знання:</i> здобувач засвідчує повною мірою знання системи української літературної мови, різнорівневих особливостей сучасної української літературної мови, функціональних стилів; основних термінів і понять курсу; виявляє глибокі знання мовної системи, усвідомлено їх застосовує під час коментування, пояснення мовних явищ та фактів; з'ясовує причинно-наслідкові зв'язки у виявленні мовних закономірностей та законів; самостійно здобуває знання, опрацьовуючи основну і додаткову літературу; використовує знання під час розв'язання пізнавальних завдань. <i>Уміння:</i> виконує вправи найвищої складності, виявляючи уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, аргументує власні дії, подає поширені коментарі до лінгвістичних явищ, не припускаючись помилок. Здобувач дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i>.
74 - 81	<i>Знання:</i> здобувач на належному рівні засвідчує знання системи української літературної мови, різнорівневих особливостей сучасної української літературної мови, функціональних стилів; основних термінів і понять курсу; володіє основним теоретичним матеріалом: знання засвідчують оволодіння основною навчально-науковою літературою, але не виявляють ознайомлення з додатковою літературою; демонструє широку лінгвістичну компетенцію, але не завжди її достатньо для пояснення причинно-наслідкових зв'язків у мовній системі. <i>Уміння:</i> виконує основні види практичних завдань, але не завжди правильно пояснює власні дії; виконує дії класифікаційного характеру, але допускає мовленнєві помилки в оформленні класифікаційних жанрів; не може пояснити вияву всіх

	лінгвістичних закономірностей; аналізує мовні явища, припускаючись поодиноких помилок. Здобувач дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i> .
64 - 73	<i>Знання:</i> здобувач засвідчує задовільні знання системи української літературної мови, різномірних особливостей сучасної української літературної мови, функціональних стилів; основних термінів і понять курсу; має фрагментарний, не завжди усвідомлений характер засвоєної інформації; наводить приклади з лекцій та підручників, не завжди може запропонувати власні приклади; не застосовує знання у нових умовах або слабо орієнтується в тому, як їх застосувати; у процесі коментування спирається лише на знання, здобуті під час колективної роботи; не здатен до креативності. <i>Уміння:</i> виконує основні вправи, виявляючи уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, але виконує дії лише за аналогією; коментує мовні явища, але припускається помилок; у мовленні наявні деякі недоліки; тяжіє до творчого розв'язання лінгвістичних задач. Здобувач дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i> .
60 - 63	<i>Знання:</i> здобувач засвідчує достатні знання системи української літературної мови, різномірних особливостей сучасної української літературної мови, функціональних стилів; основних термінів і понять курсу; має фрагментарний, не завжди усвідомлений характер засвоєної інформації; наводить приклади з лекцій та підручників, не застосовує знання у нових умовах; у процесі коментування спирається лише на знання, здобуті під час колективної роботи. <i>Уміння:</i> виконує основні вправи, виявляючи уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, але виконує дії лише за аналогією; коментує мовні явища, але припускається помилок; у мовленні наявні недоліки. Здобувач у цілому дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i> .
35-59	<i>Знання:</i> здобувач засвідчує слабкі знання системи української літературної мови, різномірних особливостей сучасної української літературної мови, функціональних стилів; основних термінів і понять курсу; слабо володіє теоретичним матеріалом, що зумовлено недостатнім опрацюванням навчально-наукової літератури: не володіє термінологією, помиляється у процесі формування визначень, не може навести приклади. <i>Уміння:</i> відчуває труднощі під час виконання простих вправ; допускає помилки у виявленні мовних одиниць, визначенні їх структури, семантики та функцій; помиляється у визначенні категоріальних властивостей. Здобувач порушує правила <i>академічної доброчесності</i> .
1 - 34	<i>Знання:</i> здобувач не засвідчує знання системи української літературної мови, різномірних особливостей сучасної української літературної мови, функціональних стилів; основних термінів і понять курсу; не володіє теоретичним матеріалом, що зумовлено недостатнім опрацюванням навчально-наукової літератури: не володіє термінологією, помиляється у процесі формулювання визначень, не може навести приклади; не обізнаний з науково-довідковою літературою.

	<i>Уміння:</i> відчуває труднощі під час виконання простих вправ; допускає помилки у виявленні мовних одиниць, визначенні їх структури, семантики та функцій; помиляється у визначенні категоріальних властивостей; не вміє застосовувати теоретичні положення у розв'язанні практичних завдань. Здобувач порушує правила <i>академічної доброчесності</i>.
--	---

Розподіл балів

Аудиторна робота											Разом	Сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2								
T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4	T5	T6	Контр. роб.	68	100
Поточний контроль												
4	16	8	8	4	4	4	4	4	8	4		
Контроль самостійної роботи та ІНДЗ											32	
	4		4		4	4				ІНДЗ 16		

* Згідно з Положенням «Про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка. Новою редакцією» від 28.11.2022 року можливе зарахування результатів навчання. Перезарахуванню можуть підлягати результати навчання, отримані шляхом неформальної та/або інформальної освіти, що за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як навчальній дисципліні в цілому, так і її окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню (контрольній роботі тощо), які передбачені робочою програмою даної навчальної дисципліни. Обсяг зарахування в годинах/кредитах ECTS визначається згідно з переліком компетентностей і результатів навчання, передбачених даною робочою програмою. Зарахування результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється у відповідності до пунктів 3.6-3.9 названого Положення.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	

35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання:

Засоби діагностики результатів навчання проводяться відповідно до вимог Положення *«Порядок організації поточного, семестрового контролю та підсумкової атестації здобувачів вищої освіти із використанням дистанційних технологій у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка (від 25 травня 2020 року)»*.

Засобами діагностики та формами контролю є: поточний контроль (усне / письмове опитування, тестування, проєкти, есе, виконання творчих завдань, індивідуальна доповідь, участь у дискусіях та ін.), перевірка самостійної роботи.

6. Програма навчальної дисципліни

Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ

Тема 1.1. ВСТУП. КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ

ЯК ЛІНГВІСТИЧНА ДИСЦИПЛІНА

Культура мовлення вчителя як окрема лінгвістична дисципліна. Предмет, мета і завдання курсу, зв'язок з іншими науковими дисциплінами.

Історія формування культури мовлення вчителя як самостійної лінгвістичної дисципліни. Вклад українських і зарубіжних мовознавців, визначних діячів літератури і культури у розробку теорії і практики культури мови та культури мовлення. Розвиток учення про мовну культуру в різних лінгвістичних школах. Теоретичні й практичні аспекти культури мови та культури мовлення в українських студіях.

Культура мови й культура мовлення. Предмет дослідження культури мови й культури мовлення. Метамова культури мови та культури мовлення. Головні теоретичні й практичні засади культури мовлення.

Культура мовлення вчителя – складова частина його загальної культури та професійної майстерності. Мовнокомунікативна компетенція вчителя. Культуромовна особистість учителя.

Тема 1.2. МОВНА НОРМА – ЦЕНТРАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ

ТЕОРІЇ КУЛЬТУРИ МОВИ І КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

Мовна норма як лінгвістична категорія. Суспільний характер мовної норми. Лінгвальна і соціально-історична сутність норми. Внесок вітчизняних учених і представників зарубіжних лінгвістичних шкіл у розробку теорії мовної норми. Історія розвитку поняття норми. Дефініція норми літературної мови. Співвідношення понять «система мови» – «норма мови» – «літературна норма». Норма й узус. Основні критерії визначення мовної норми в сучасному мовознавстві.

Варіантність і стабільність мовних норм. Основні джерела варіантних нормативних реалізацій. Типи варіантів норми: хронологічні (діахронічні), регіональні, стилістичні, контактні. Акцентуаційні, орфоепічні, фонематичні, морфологічні варіанти слова. Розрізнення понять «варіантність норми» і «варіантність літературної мови».

Мовна норма і правило. Відображення норм у сфері кодифікації. Динамічність норми і статичність кодифікації. Позитивні і негативні аспекти кодифікації. Сучасні тенденції мовної норми.

Типологія мовних норм. Причини порушення мовних норм: соціальний фактор, діалектне оточення, білінгвізм, культурний рівень мовців тощо.

Орфоепічні норми як вияв фонетичних законів української мови, їх суспільне значення. Орфоепія і культура усного мовлення вчителя. Норми вимови голосних фонем української мови. Фонетико-орфоепічний суржик у системі голосних. Норми вимови приголосних фонем української мови. Помилки білінгвів у вимові приголосних. Вимова звукосполучень. Вплив асиміляції і спрощення приголосних на вимову звукосполучень. Особливості вимови слів іншомовного походження. Сучасні тенденції української орфоепії.

Характеристика українського наголосу. Незакріпленість і рухомість наголосу. Акцентна норма та її варіації. Закономірності наголошування різних частин мови. Подвійний наголос у словах. Семантико-граматична диференціація лексем за допомогою наголосу. Складні випадки наголошення слів (власних назв, власних імен, прізвищ, іншомовних слів). Акцентуаційний суржик. Порушення акцентуаційних норм під впливом діалектного середовища, за аналогією до генетично подібних утворень, що мають певний тип наголосу. Сучасні тенденції української акцентології.

Поняття *лексико-фразеологічної норми*. Закони сполучуваності слів (предметно-логічні, граматичні, лексичні). Лексична полівалентність і моновалентність. Синоніми і культура мови. Пароніми і проблема точності слововживання. Специфіка вживання іншомовної лексики. Професійна термінологія. Міжмовні омоніми і проблема двозначного тлумачення контексту. Тавтологія, плеоназм і культура мови. Системні відношення у фразеологізмах. Стійкі словосполучення і кліше. Фразеологічно зумовлена сполучуваність слів. Українська фразеологія у зіставленні з російською: відповідники, безеквівалентні усталені конструкції. Фразеологічні антоніми та синоніми. Причини порушень лексичних і фразеологічних норм. *Калькування* в українській мові. Лексичні, семантичні, фразеологічні й граматичні кальки. Позитивне й негативне значення калькування.

Поняття *граматичної норми*. Норми й основні морфологічні категорії. Сучасні тенденції *морфологічних норм*. *Іменник*. Нормативність категорії роду. Форми жіночого роду іменників – назв осіб за професією. Форми іменників – назв осіб за трудовою діяльністю (фемінитиви), соціальним статусом, національною належністю, родинними стосунками, місцем проживання; назви мешканців населених пунктів України. Норми вживання родових форм іменників, що не збігаються за родовою ознакою в українській і російській мовах. Нормативність категорії числа. Нормативність категорії відмінка. Клична форма іменників як самотутня морфологічна ознака української мови. Іменники II відміни чоловічого роду в родовому та давальному відмінках. Визначення роду незмінюваних іменників. Норми творення та наголошування аббревіатур. *Прикметник*. Ступені порівняння прикметників; якісні прикметники, що не мають ступенів порівняння. Особливості творення присвійних прикметників. Труднощі в словозміні прикметника. *Числівник*. Норми вживання та відмінювання числівників. Поєднання числівників з іменниками. Нормативне наголошування числівників при словозміні. Вживання числівників на позначення дат. *Займенник*. Морфологічні й лексичні норми вживання й відмінювання займенників. *Дієслово й дієслівні форми*. Труднощі у вживанні дієслова: безособові дієслівні форми, наказовий спосіб дієслів, особливості використання одних форм дієслова замість інших, предикативні форми на –но, –то. Норми вживання активних дієприкметників на –уч(-юч-), –ач(-яч-). Уживання пасивних дієприкметників на –н-ий, –т-ий. Особливості творення дієприслівників. Граматичний суржик. Причини порушення морфологічних норм.

Поняття *синтаксичної норми*. Порядок слів у реченні. Узгодження підмета і присудка при виборі числа й роду іменника. Узгодження означень і прикладок – власних назв. Складні випадки синтаксичного керування й узгодження. Словосполучення, що розрізняються формою залежного слова в українській і російській мовах. Безеквівалентні словосполучення. Норми вживання прийменників у словосполученнях; культура вживання прийменників *по, на, в (у), при, за* та ін. Проблема синонімного вживання прийменників. Розбіжність у вживанні прийменників та сполучників у російській та українській мовах. Типи помилок у реченнях з дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами. Особливості побудови складних речень. Пряма і непряма мови, синоніміка різних способів їх передачі. Причини порушення синтаксичних норм. Сучасні тенденції синтаксичних норм.

Тема 1.3. КОМУНІКАТИВНІ ЯКОСТІ МОВЛЕННЯ

Історія дослідження комунікативних якостей мовлення. Взаємодія і взаємозалежність комунікативних якостей мовлення та шляхи оволодіння ними.

Правильність як одна з визначальних ознак культури мовлення. Критерії правильності. Правильність мовлення і мовні норми та правила. Причини порушення правильності мовлення, шляхи їх усунення.

Точність як одна з головних комунікативних якостей. Предметна і понятійна точність, їх взаємозв'язок. Екстра- й інтралінгвістичні фактори досягнення точності мовлення. Багатозначні слова, синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, фразеологізми, терміни і точність мови. Причини порушення точності. Шляхи досягнення точності мовлення.

Логічність як ознака культури мовлення, її зв'язок із точністю. Предметна і понятійна логічність, їх взаємозв'язок. Логічність на рівні висловлювання і зв'язного тексту. Основи формування логічності. Причини порушення логічності мовлення, шляхи їх усунення.

Чистота як ознака культури мовлення, її зв'язок з правильністю. Причини порушення чистоти мовлення (діалектизми, жаргонізми, варваризми, вульгаризми, просторічні слова, слова-паразити, суржик тощо), шляхи їх усунення.

Багатство як ознака культури мовлення. Лексичне, семантичне, граматичне й інтонаційне багатство. Шляхи оволодіння багатством мови і багатством мовлення.

Виразність як важлива комунікативна якість. Виразність вимовна і текстуальна. Умови досягнення виразності: самостійність мислення, власне ставлення до повідомлюваного, знання мовних норм, виражальних можливостей мови тощо.

Доречність як ознака культури мовлення. Зв'язок доречності з точністю, чистотою і виразністю. Доречність стильова, контекстуальна, ситуативна.

Тема 1.4. РЕДАГУВАННЯ МОВНИХ І МОВЛЕННЄВИХ ПОМИЛОК

Поняття «норма», «помилка», «анорматив», «відхилення», «девіація» у мовній і мовленнєвій діяльності вчителя-філолога.

Сучасні аспекти дослідження помилок: лінгвістичний, психолінгвістичний, соціолінгвістичний, лінгводидактичний.

Лінгводидактичні основи редагування помилок: контекстуальна точність, живомовність редагованого тексту, уникнення суржику, ясність тексту, національний характер синтаксису, «сучасність» мови, логічність і комунікативна завершеність тексту.

Проблема систематизації помилок. Загальна типологія помилок (мовні, логічні, комунікативні, композиційні та ін.). Дискусійні підходи вчених до класифікації помилок.

Мовні та мовленнєві помилки: орфографічні, пунктуаційні, орфоепічні, акцентуаційні, лексико-фразеологічні, морфологічні, синтаксичні, стилістичні. Помилки-інтерфеми.

РОЗДІЛ 2

СТИЛІСТИКА. СТИЛІСТИЧНІ НОРМИ

Тема 2.1. СТИЛІСТИКА ЯК ЛІНГВІСТИЧНА ДИСЦИПЛІНА. СПЕЦИФІКА СТИЛІСТИЧНОЇ НОРМИ

Стилїстика української мови як лїнгвїстична дисциплїна. Структура, джерела та основнї поняття стилїстики. Проблематика стилїстики української мови: визначення мовного стилю як основного поняття лїнгвостилїстики; закономірностї функціонування мови в рїзних сферах її суспїльного життя; принципи і критерії класифїкації та жанрової диференціяції стилїв; взаємодїя стилїв, пїдстилїв і їх цїлїснїсть; поняття стилїстичних значень, конотацій і стилїстичнї норми; стильова і стилїстична інтерпретація текстїв; стильове текстотворення; спїввїдношення нацїонального й интернацїонального у стилїстицї нацїональної мови.

Структура стилїстики як лїнгвїстичної дисциплїни: загальна стилїстика (теоретична стилїстика, або теорїя стилїстики, стилїстичнї унїверсалїї); стилїстика мови; стилїстика мовлення; стилїстика тексту; функцїональна стилїстика.

Основнї поняття стилїстики. *Стиль мови* як лїнгвїстична категорїя. Поняття «функцїональний стиль», «варїант стилю», «пїдстиль мови». Первиннї і вториннї функцїональнї фактори, їхня роль у формуванні стилю. Експресивнї стилї. Індивїдуальний стиль (їдіостиль, їдіолект). Стиль викладу. *Мовний жанр*. Первиннї і вториннї мовнї жанри. Система жанрїв офїційно-дїлового, публїцистичного, наукового, художнього, розмовного, епїстолярного й конфесїйного стилїв. *Стилїстичне значення*. Типи стилїстичних значень і конотацій. Стилїстичнї значення як додатковї (супровїднї) до лексико-семантичних і граматичних значень. Стилїстично нейтральнї і стилїстично забарвленї мовнї одиницї. Емоцїйно-експресивна і функцїональна стилїстична забарвленїсть. *Стилїстичнї засоби* як елемент мови (мовлення), здатнї виражати стилїстичну інформацію (експресивно-оцїнюючу, експресивно-емоцїйну, функцїонально-стильову). *Стилїстичнї прийоми* як спосїб творення за допомогою стилїстичних засобїв стилїстичного значення або його вїдтїнку.

Тема 2.2. ФУНКЦІОНАЛЬНІ СТИЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Специфіка стилїстичної норми. Загальнонародна, лїтературна мова і стилїстична норма. Функцїональний простїр стилїстичної норми. Взаємодїя стилїв. Критерії класифїкації функцїональних стилїв. Експресивнї стилї. Індивїдуальний функцїональний стиль. Стиль викладу.

Система функцїональних стилїв лїтературної мови (офїційно-дїловий, публїцистичний, науковий, художнїй, розмовний, епїстолярний, конфесїйний). Принципи класифїкації функцїональних стилїв. Залежнїсть стилю вїд виду суспїльної комунїкації як основа класифїкації стилїв та жанрїв мови.

Науковий стиль української літературної мови

Мета, завдання, сфера використання, основнї функції наукового стилю.

Пїдстилі наукового стилю. Власне науковий пїдстиль і його жанри: наукова стаття, наукова монографїя, квалїфікацїйна робота, дисертація, доповїдї, тези та їн. Навчально-науковий пїдстиль і його жанри: лекції, навчально-методичнї видання (пїдручники, посїбники, навчально-методичнї збїрники, конспекти, хрестоматїї тощо). Науково-популярний пїдстиль і його жанри. Науково-дїловий пїдстиль і його жанри: технїчна документація (контракти та їнструкції для пїдприємств, резюме, повїдомлення про дослїди, їнструкція, науковий звїт, аналітична записка, службовий лист, устав, положення). Науково-їнформативний пїдстиль і його жанри: реферат, реферативний огляд, анотація, патентний опис. Науково-довїдковий пїдстиль і його жанри: словники, довїдники, каталоги. Термїнологїчний словник. Наукова замїтка, наукова рецензія, вїдгук. Науковий огляд, науковий портрет, наукова бїографїя та їн.

Традиційні стильові ознаки: абстрагованість, інформаційна насиченість, ясність і об'єктивність викладу, конкретність, логічна послідовність, монологічний характер викладу, діалогічність, лінійність, точність і однозначність, лаконічність, доказовість, переконливість, аналіз, синтез, аргументованість, нейтральність, безособовість та ін.. Образність та експресивність у науковому стилі. Інформативна та перформативна функції наукової мови.

Мовні засоби наукового стилю.

Фонетико-інтонаційні особливості усної форми наукового стилю. Комунікативні властивості наукової мови (повна вимова звуків, переважно розповідна інтонація, уповільнений темп мовлення). Засоби милозвучності української мови.

Лексика наукового стилю. Широке використання слів з абстрактним значенням, термінологічної лексики, запозичених слів. Уживання слів у прямому значенні. Відсутність розмовних, просторічних слів, слів з емоційно-експресивним забарвленням. Цінність терміна в науковому тексті. Наукова термінологія. Основні вимоги до термінів: точність, асоціативність, варіативність та ін. Особливості синонімії у термінології. Відмінність термінів від професіоналізмів і професійних жаргонізмів. Доцільність використання у фаховому мовленні іншомовної лексики. Українські відповідники до запозичених термінів. Лексичні помилки: змішування паронімів, мовленнєва недостатність і надмірність. Поняття «авторський термін». Основні способи термінотворення. Фразеологізована термінологія і кліше.

Уживання іменників II відміни чоловічого роду в родовому та давальному відмінках. Кличний відмінок іменників. Відмінювання українських та іншомовних прізвищ, імен, по батькові, географічних назв. Рід, число невідмінюваних іменників. Перевага відносних прикметників. Аналітична форма вищого і найвищого ступенів порівняння якісних прикметників. Особливості уживання займенників у науковому стилі. Норми вживання та відмінювання числівників. Інформаційне навантаження особових дієслів, стійких дієслівно-іменникових сполук, дієслівних форм. Уживання прислівників у наукових текстах. Функціональний діапазон сполучників і прийменників. Видільні або обмежувальні частки у науковому стилі.

Синтаксис наукового мовлення. Узгодження, керування, зв'язок між підметом і присудком. Прості ускладнені (однорідними, відокремленими, вставними членами) речення в науковому тексті. Помилки в побудові речень з дієприслівниковим зворотом, у реченнях з однорідними членами. Активні та пасивні конструкції на -но, -то на означення результативності. Уживання в наукових текстах односкладних речень. Особливості вживання складносурядних і складнопідрядних речень у науковому стилі. Форми передачі чужої мови (пряма, непряма мова, цитата) у науковому стилі.

Офіційно-діловий стиль української мови

Мета, завдання, сфера використання, основні функції стилю.

Основні ознаки й мовні засоби офіційно-ділового стилю: логічна основа, послідовність і точність викладу актів, документальність, об'єктивність оцінок, гранична чіткість, емоційно-експресивна нейтральність вислову; відзначається суворими вимогами до лексики й фразеології (широке використання професійної термінології, канцеляризмів, аббревіатур, відсутність діалектизмів, жаргонізмів, просторічних виразів, слів із суфіксами суб'єктивної оцінки тощо); характеризується як зростаючою стандартизацією мови (вживання усталених словесних формул, значна частота повтору слів, зворотів, конструкцій), так і своєрідністю синтаксису (прямий порядок слів: підмет – перед присудком і якомога ближче до початку речення; означення – перед означуваним; додаток – після керуючого слова; обставинні слова – якомога ближче до пояснюваного; вставні слова вживаються на початку речення тощо); високий ступінь одноманітності, стандарту форми, сувора регламентація розміщення та будови тексту.

Підстилі офіційно-ділового стилю. 1. Законодавчий – використовується в законотворчій сфері у вигляді Конституції, законів, указів, статутів, постанов тощо. 2. Дипломатичний –

використовується в сфері між державних офіційно-ділових стосунків у вигляді договорів, конвенцій, протоколів, заяв тощо. 3. Юридичний – використовується в юриспруденції у вигляді актів, позовних заяв, протоколів, постанов, запитів, повідомлень тощо. 4. Адміністративно-канцелярський – використовується в професійно-виробничій сфері, правових взаєминах і діловодстві у вигляді офіційної кореспонденції, договорів, контрактів, заяв, автобіографій, доручень тощо.

Публіцистичний стиль української мови

Мета, завдання, сфера використання, основні функції стилю.

Основна комунікативна функція публіцистичного стилю – інформаційна. Сфера використання текстів стилю - громадсько-політична, суспільно-культурна, виробнича, культурно-освітня діяльність, навчання. Основне призначення текстів публіцистичного стилю - вирішення важливих суспільно-політичних питань інформаційно-пропагандистськими методами, активний вплив на слухача (читача), спонукання його до діяльності, до бажання визначитися з громадянською позицією, переглянути власні позиції чи сформулювати нові; популяризація думок, переконань, ідей, спонукання до діяльності.

Основні ознаки публіцистичного стилю: поєднання логічності доказів, точності висловлення положень з емоційно-експресивною образністю; доступність мовних засобів і формулювань; поєднання логічності доказів і полемічності (для спонукання читача робити власні висновки та узагальнення); поєднання точних найменувань, дат, подій, учасників з емоційними засобами; наявність авторської думки (позитивної чи негативної).

Мовні засоби стилю: насиченість лексики суспільно-політичними та соціально-економічними термінами, закликами, гаслами, уживання абстрактної лексики та багатозначної образної лексики, емоційно-оцінних слів, перифраз; уживання в переносному значенні наукових, спортивних, музичних, військових та інших термінів, часте використання іншомовних суфіксів -іст (-item), -атор, -ація та ін. -наявність префіксів псевдо-, цео-, супер-, інтер- та ін.; різні типи питальних, окличних і спонукальних речень, зворотний порядок слів, складні речення ускладненого типу з повторюваними сполучниками; уживання низки яскравих засобів позитивного чи негативного авторського тлумачення, яке має здебільшого тенденційний характер; наявність складних речень ускладненого типу з повторюваними сполучниками, які допомагають концентрувати думку; зворотний порядок слів у реченні, що сприяє виділенню потрібної інформації, актуалізації окремих мовних виявів; різні типи питальних, окличних і спонукальних речень, що надає висловлюванню емоційного забарвлення, активізує реакцію читача на сказане.

Розмовний стиль української мови

Мета, завдання, сфера використання, основні функції стилю.

Основна функція стилю – спілкування, обмін думками між мовцями.

Підстилі розмовного стилю: розмовно-побутовий і розмовно-офіційний.

Основні мовні ознаки розмовного стилю: усна форма мовлення; розмовна лексика; просторічні слова; емоційно-експресивна лексика (метафори, порівняння, синоніми); суфікси на означення експресивно-емоційної оцінки; прості, переважно короткі речення, неповні, обірвані, слова-речення; використання різноманітних слів із двома префіксами; специфічні фразеологізми, народнопоетична лексика, діалектизми, просторічна лексика, скорочені слова, вигуки; заміна термінів розмовними словами.

Епістолярний стиль української мови

Мета, завдання, сфера використання, основні функції стилю.

Основна функція стилю – обслуговування сфери письмових приватних або приватно-офіційних стосунків. Основна функція текстів епістолярного стилю - надавати стильовими засобами належної мовної відповідності в обміні інформацією, думками з партнерами,

близькими через листування. Сфера використання - офіційні міжособистісні стосунки та неофіційні особисті зв'язки (ділове листування в установах і приватне листування в родині).

Основні мовні ознаки епістолярного стилю: емоційно-експресивної лексика (живе мовлення з елементами просторіччя, широкий спектр засобів інтимізації, вільне застосування оцінно-фамільярної лексики та фразеології, уживання традиційних форм вітання та прощання, звертання та побажання). Ділове листування: лаконічність, чіткість, відсутність засобів інтимізації, відсутність емоційно забарвленої лексики, мовленнєвий етикет. Приватне листування: все лексичне багатство мови, ласкаві чи оригінальні форми звертання чи прощання, надання дружніх порад, настанов, оригінальні кінцеві форми листів тощо. Інтимне листування: особливий піднесений пафос листів, використання пестливих слів, відсутність лаконізму, рис офіційності; варіантність форм і особливості їх порушення.

Художній стиль української мови

Мета, завдання, сфера використання, основні функції стилю.

Основна функція стилю – естетична: впливати засобами художнього слова через систему образів на розум, почуття та волю читачів, формувати ідейні переконання, моральні якості й естетичні смаки. Підстилі художнього стилю за родами і жанрами літератури.

Основні ознаки стилю: образність (образ - персонаж, образ колектив, образ - символ, словесний образ, зоровий образ); поетичний живопис словом навіть прозових і драматичних творів; естетика мовлення, призначення якої - викликати в читача почуття прекрасного; експресія як інтенсивність вираження (урочисте, піднесене, увічливе, пестливе, лагідне, схвальне, фамільярне, жартівливе, іронічне, зневажливе, грубе та ін.); зображуваність (тропи, епітети порівняння, метафори, алегорії, гіперболи, перифрази, тощо; віршова форма, поетичні фігури); конкретно-чуттєве живописання дійсності; відсутня певна регламентація використання засобів, відсутні будь-які приписи; визначальним є суб'єктивізм розуміння та відображення (індивідуальне світобачення, світовідчуття і світовідтворення автора, спрямоване на індивідуальне світосприйняття та інтелект читача).

Основні мовні засоби: наявність усього багатства найрізноманітнішої лексики, переважно конкретно-чуттєвої (назви осіб, речей, дій, явищ, ознак); використання емоційно-експресивної лексики (синонімів, антонімів, анонімів, фразеологізмів); авторські новотвори (слова, значення, формування індивідуального стилю митця).

Конфесійний стиль української мови

Мета, завдання, сфера використання, основні функції стилю.

Основна функція стилю – допомагати вірянам у спілкуванні з Богом, зберігати й продовжувати культові ритуали, об'єднувати вірян тощо. *Сфера поширення* – культові установи (церкви, монастирі, скити, теологічні навчальні заклади, молитовні будинки, релігійні громади тощо). *Сталість жанрів*: Біблія, Євангеліє, богослужіння, молитва, проповідь, псалом тощо.

Основні ознаки стилю: урочистість, канонічність, піднесеність, благозвуччя, символізм тощо.

Основні мовні засоби: маркована лексика, конфесійні стилістичні системи, складні слова, загальноновживана лексика, старослов'янізми, усталені словосполучення, канонічність словоформ і конструкцій.

Тема 2.3: СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Стилістичне використання лексичного складу. Стилістично нейтральна і стилістично забарвлена лексика. Емоційно-експресивні конотації, що залежать від семантики слова. Функціонально-стильове забарвлення слова. Мотивація критеріїв співвіднесення слова з певною сферою використання. Характеристика лексики сучасної української літературної

мови з погляду функціонально стильового забарвлення. Стилістичні можливості багатозначності. Принципи і прийоми використання багатозначних слів. Тропи як основа творення полісемантичних слів, їхні стилістичні можливості. Лексика обмеженого вживання: сфери використання і критерії стилістичної оцінки. Архаїзми. Історизми. Старослов'янізми. Неологізми. Терміни. Професіоналізми. Запозичення. Діалектизми. Арготизми і жаргонізми. Просторіччя. Стилістичні можливості синонімії, омонімії, антонімії, паронімії. Синоніміка як одна з центральних проблем стилістики і культури мовлення. Синоніміка лексична, фразеологічна, словотвірна, граматична. Стилістичні можливості антонімії. Антонімічна градація як стилістичний прийом. Можливості антонімів як засобу конструктивної організації тексту. Стилістичні можливості омонімів, паронімів, їхні сфери використання.

Стилістичне використання фразеології. Стилістична класифікація фразеологічних одиниць. Емоційно-експресивна та функціонально-стильова характеристика фразеологізмів. Особливості використання фразеологізмів у різних стилях. Джерела літературної фразеології. Фразеологія науково-технічного та офіційно-ділового різновидів мовлення. Стилістичні можливості народнопоетичної фразеології, фразеології літературного походження. Форми і прийоми введення фразеологізмів у текст. Трансформація фразеологізмів як стилістичний прийом. Штампи, кліше, стандарти; їх оцінка з погляду стилістики і культури мовлення.

Стилістичне використання словотвірних і морфологічних засобів. Стилістичні засоби словотвору в українській мові. Стилістичні можливості словотвірних засобів в аспекті їхньої синоніміки. Стилістичні конотації, що виникають як результат афіксального словотворення. Переобтяження тексту однотипними словотвірними елементами та їхня оцінка з погляду культури мовлення. Словоскладання і його стилістичні функції. Аббревіатури, межі їхнього поширення, доцільність використання у різних стилях. Характеристика словотвірних засобів сучасної української мови щодо можливостей взаємозаміни, емоційно-експресивного забарвлення, стильової віднесеності. Сучасні тенденції словотвірних норм.

Морфологічні ресурси мови. Іменник. Можливості використання іменників, що мають варіантні форми роду. Особливості стилістичного використання граматичної категорії числа, відмінка. Прикметник. Стилістичне використання якісних, відносних, присвійних прикметників. Стилістичний аналіз повних і коротких форм прикметників. Стилістичні можливості простих і аналітичних форм ступенів порівняння прикметників. Дієслово. Стилістичні можливості граматичних форм часу, способу, особи, виду, стану дієслів. Узгодження присудка з підметом у числі. Числівник. Складні випадки вживання числівників. Субстантивація числівників та їх стилістичні можливості. Використання кількісних і збірних числівників як синонімів. айменник. Семантичні й експресивні відтінки, що їх набувають особові займенники залежно від умов і обставин використання. Стилістичні функції займенників. Стилістичні можливості різних розрядів займенників. Участь прийменників, сполучників, часток у творенні стилістичних фігур. Інтер'єктиви як стилістична категорія.

Стилістичне використання синтаксичних засобів. Стилістичні можливості синтаксичних одиниць як синонімічної, варіативної заміни. Закономірності їхнього використання відповідно до функціональної норми та традиції мовлення. Стилістичні можливості двоскладного речення (головних, другорядних членів речення і засобів зв'язку між ними). Стилістичні функції модальних різновидів речень (питальних, розповідних, спонукальних, окличних, риторичних). Стилістичні функції односкладних та неповних речень. Стилістична база ускладнених речень (однорідні члени речення, відокремлені другорядні члени, вставні і вставлені конструкції, звертання). Стилістичні можливості складних речень. Стилістичні риси багатокомпонентних ускладнених синтаксичних сполучень (складних речень комбінованого типу, періодів). Стилістичні функції прямої, невластиве прямої мови, авторського введення. Стилістичні можливості порядку слів в

українській мові (взаєморозташування підмета і присудка; дискантне розташування членів речення; інверсія означень, додатків, обставин).

Стилістичні фігури і тропи: еліпс, умовчання, повтор, асиндетон, полісиндетон, парафраза, плеоназм, тавтологія, градація, метафора, анафора, епіфора, епітет, порівняння, період тощо.

Стилістичні прийоми: детермінація, інтердепенденція, констеляція, створення звукового фону, актуалізація, комутація, стилізація тощо.

Символи як стилістеми.

7. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин								
	Денна форма					Заочна форма			
	Усього	лекції	практичні заняття	самостійна робота	консультації	Усього	лекції	практичні заняття, конс.	самостійна робота
Розділ 1. Культура мовлення вчителя									
Тема 1.1. Вступ. Культура мовлення вчителя як лінгвістична дисципліна	9	2	2	5					
Тема 1.2. Мовна норма – центральне поняття теорії культури мови і культури мовлення	15	2	8	5					
Тема 1.3. Комунікативні якості мовлення	11	2	4	5					
Тема 1.4. Редагування мовних і мовленнєвих помилок	11	2	4	5					
Розділ 2. Стилїстика. Стилїстичні норми									
Тема 2.1. Стилїстика як лінгвістична дисциплїна. Специфіка стилїстичної норми.	9	2	2	5					
Тема 2.2. Функціональні стилї української літературної мови. Науковий стиль.	9	2	2	5					
Тема 2.3. Офіційно-діловий і публіцистичний стилї.	9	2	2	5					
Тема 2.4. Розмовний і художній стилї.	9	2	2	5					
Тема 2.5. Епістолярний і конфесійний стилї.	11	2	2	5	2				
Тема 2.6. Стилїстичні засоби української мови.	11	2	4	5					
Контрольна робота	2		2						
Індивідуальна навчально-дослідна робота (на вибір) 1. Участь у конкурсі студ. наук. робіт з проблем культури мовлення вчителя та стилїстики. 2. Участь у студ. наук. конф. з доповіддю з проблем культури мовлення вчителя та стилїстики. 3. Стаття/тези з проблем культ. мовл. вчителя та стилїстики.	14			14					
Усього годин	120	20	34	64	2				

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ. Культура мовлення вчителя як лінгвістична дисципліна.	2
2	Мовна норма – центральне поняття теорії культури мови і культури мовлення.	8
3	Комунікативні якості мовлення.	4
4	Редагування мовних і мовленнєвих помилок.	4
5	Стилістика як лінгвістична дисципліна. Специфіка стилістичної норми.	2
6	Функціональні стилі української літературної мови. Науковий стиль.	2
7	Офіційно-діловий і публіцистичний стилі.	2
8	Розмовний і художній стилі. Епістолярний і конфесійний стилі.	2
9	Епістолярний і конфесійний стилі.	2
10	Стилістичні засоби української мови.	4
11	Контрольна робота	2
	Усього	34

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови Львів : Світ, 2003. 432 с.
2. Бадер В. І. Стилiстика української мови: навчальний посiбник для студентiв вищих навчальних закладiв. Луганськ : Видавництво СНУ iм. В. Даля, 2006. 204 с.
3. Берестенко О. Г. Культура професiйного спілкування : навч.-мет. пос. Луганськ, 2013.
4. Бондарєва Н. О. Стилiстика української мови: навчальний посiбник для студентiв вищих навчальних закладiв. Київ : Четверта хвиля, 2010. 248 с.
5. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика української мови: навчальний посiбник. Тернопiль : Підручники і посiбники, 2004. 256 с.
6. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення. Вінниця : Нова книга, 2003. 472 с.
7. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки усного мовлення: навч. пос. Харків : «ОВС», 2002. 144 с.
8. Дудик П. С. Стилiстика української мови: навчальний посiбник. Київ : Академія, 2005. 368 с.
9. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови: навчальний посiбник. Львів : ПАiС, 2007. 400 с.
10. Кисiль Г. Г. Культура сучасної української літературної мови: навчальний посiбник. Київ : Міленіум, 2005. 278 с.
11. Клещова О. Є., Кравчук О. М. Культура української мови: навч. посiб. Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2011. 219 с.
12. Климова К. Я. Основи культури і техніки мовлення: навчальний посiбник. Київ : Ліра-К, 2007. 240 с.
13. Коломiєць І. І. Стилiстика української мови: навчально-методичний посiбник для студентiв факультету української філології. Умань : ПП Жовтий, 2011. 146 с.
14. Конторчук Г. Стилiстика сучасної української мови: практичний курс: навчальний посiбник для студентiв вищих навчальних закладiв. Житомир : Рута, 2012. 219 с.
15. Культура мовлення вчителя-словесника / укл. О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна, Л. О. Попова та ін. Луганськ : СПД Рєзніков В.С., 2007. 112 с.
16. Мацько Л. І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: навч. пос. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
17. Мацько Л. І. Стилiстика української мови / за ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
18. Пасинок В.Г. Основи культури мовлення: навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 184 с.
19. Прокопчук Л. В. Культура мови. Модульний курс: навч. посiб. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. 244 с.
20. Рижко О. М. Стилiстика української мови: практикум: навчальний посiбник для студентiв філологічних спеціальностей вищих навчальних закладiв. Київ : КиМУ, 2008. 250 с.
21. Рижко О. М. Практична стилістика: навчальний посiбник. Київ : НАУ, 2010. 320 с.
22. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Львів : Світ, 2003. 216 с.
23. Стилiстика української мови (Теоретичні основи стилістики. Художньо-виразові засоби мовлення): навчально-методичний посiбник для студентiв-філологiв закладiв вищої освіти / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-тет української філології, К-дра української мови та методики її навчання; уклад. І. І. Коломiєць. Умань : Візаві, 2019. 240 с.
24. Стилiстика української мови: навчально-методичний посiбник / упоряд.: А. С. Попович, Л. М. Марчук; за ред. А. С. Попович. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.

Додаткові:

1. Абрамович С. Д. Мовленнєва комунікація. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 472 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної девіатології: монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. 236 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 311с.
4. Гнаткевич Ю. Уникаймо русизмів в українській мові! Короткий словник-антисуржик для депутатів Верховної Ради та всіх, хто хоче, щоб його українська мова не була схожою на мову Верки Сердючки / Юрій Гнаткевич. Київ : Просвіта, 2000.
5. Довідник з культури мови / за ред. С. Я. Єрмоленко та ін. Київ : Вища школа, 2005. 399 с.
6. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поетика. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2008. 488 с.
7. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд: монографія. Київ : НДІУ, 2007. 444 с.
8. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009. 352 с.
9. Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Коць Т. А. Літературна норма і мовна практика: монографія. Ніжин : ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф», 2013. 320 с.
10. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис. Донецьк : ДонДУ, 2001. 660 с.
11. Капелюшний А. Стилістика й редагування: практичний словник-довідник журналіста. Львів : ПАІС, 2002.
12. Клименко М. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л.П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
13. Кравець Л. В. Стилістика української мови: практикум: навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2004. 199 с.
14. Культура мови на щодень / укл. Н. Я. Дзюбишина-Мельник, Н. С. Дужик, С. Я. Єрмоленко та ін. Київ : Довіра, 2000. 169 с.
15. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. Київ, 2004.
16. Масенко Л. Т. Суржик: між мовою і язиком. Київ : ВД КМА, 2011. 135 с.
17. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма: навч. пос. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2013. 440 с.
18. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: аналіз і рекомендації / за ред. Ю. Бестерс-Дільгер. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 363 с.
19. Німчук В. Проблеми українського правопису ХХ – початку ХХІ ст. Київ, 2002. 113 с.
20. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
21. Погиба Л. Г., Голіченко Л. М., Кавера Н. В. та ін. Культура української мови та практична стилістика: збірник вправ. Київ : Кондор – Видавничий дім, 2015. 198 с
22. Пономарів О. Д. Культура слова : мовностилістичні поради. Київ: Либідь, 2001.240 с.
23. Пономарів О. Д. Українське слово для всіх і для кожного. Київ, 2013.
24. Семеног О. М. Мовна культура – невід’ємна складова педагогічної майстерності. *Діагностика і розвиток педагогічної майстерності у професійних навчальних закладах*: монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Педагогічна думка, 2007. С. 151-180.
25. Семеног О. М. Формування лінгвокультурознавчої компетенції майбутнього вчителя-словесника: збірник наукових статей. Миколаїв : МДПУ, 2007. С. 23-29.
26. Семеног О. М. Етнолінгводидактична культура вчителя-словесника. Київ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2003. 108 с.

27. Семеног О. М. Культура наукової української мови: навчальний посібник. Київ : Академія, 2010. 216 с.
28. Семеног О. М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки): монографія / за ред. Л. І. Мацько. Київ : Педагогічна думка, 2007. 278 с.
29. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовно-комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів : монографія. Черкаси : Брама, 2006. 330 с.
30. Сучасна українська літературна мова / за ред. М. Я. Плющ. Київ : Вища школа, 2017. 414 с.
31. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева та ін. Київ : Знання, 2010. 374 с.
32. Сучасна українська літературна мова: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / С.О. Караман, О.В. Караман, М.Я. Плющ [та ін.]; за ред. С.О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.
33. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ : Критика, 2005. 464 с.
34. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ ст. Тернопіль : Астон, 2002. 352 с.
35. Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Грамота, 2007. 368 с.
36. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду / за ред. Л. Масенко. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 399 с.
37. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей): монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 332 с.
38. Фаріон І. Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір. Львів, 2006.
39. Фаріон І. Мова – краса і сила: суспільно-креативна роль української мови в ХІ – середині ХІХ ст. Львів : Вид-во Нац. Ун-ту «Львівська політехніка», 2007. 212 с
40. Шевченко Л., Шулінова Л. Стилістика української літературної мови: тести, завдання, вправи: навчальний посібник. Вид. 3-є, допов. і переробл. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2012. Кн. 1. 264 с.
41. Шевченко Л., Шулінова Л. Стилістика української літературної мови: функціональна діагностика тексту: навчальний посібник. Вид. 2-е. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2012. Кн. 2. 388 с.
42. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навчальний посібник. Київ : Академія, 2010. 312 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

<http://yak-my-hovorymo.wikidot.com/>
<http://chak-chy-pravylnomy-hovorymo.wikidot.com/>
<http://kultura-movy.wikidot.com/>
<http://rodovyi-vidminok.wikidot.com/>
<http://www.madslinger.com/mova/pravopys-2007/>
<http://nepravylno-pravylnow.wikidot.com/>
<http://ros-ukr-idioms.wikidot.com/>
<http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>
<http://ulif.org.ua/>
<http://www.mova.info/>
<http://www.novamova.com.ua/>
<http://www.slovnyk.net/>

<http://www.mova.kreschatic.kiev.ua/>
<http://lcorp.ulif.org.ua/dictua> («Словники України»)
<http://www.sloynyk.net> (Великий тлумачний словник сучасної української мови)
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm> (Українська мова: Енциклопедія)
<http://ulif.mon.gov.ua> (Український лінгвістичний портал)
<http://pravopys.vlada.kiev.ua> (Інтернет-сторінка, присвячена мовним питанням)
www.mova.info
www.pravopys.net
http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_vocab_CD.htm

Науково-методичні праці В. В. Герман з культури мовлення вчителя та стилістики

1. Герман В., Громова Н. Культура української мови: навчальний посібник для студентів філологічних (гуманітарних) факультетів вищих навчальних закладів. Суми : Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. 376 с.
2. Герман В. В. Аналіз і прогнозування мовної ситуації в студентському середовищі (мовна поведінка і мовні орієнтації філологів Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка). *Філологічні науки*. Суми : Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. Ч. II. С.11-19.
3. Герман В. В. Норми вживання активних дієприкметників теперішнього часу в професійному мовленні. *Актуальні проблема становлення сучасного юриста*. Суми, 2007. С. 140-143.
4. Герман В. В. Риторична культура як основа формування риторичної особистості вчителя. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова*. Серія 16. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. Вип. 20 (30). Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. С. 64-67.
5. Герман В. Риторична культура вчителя в академічному просторі: навч. пос. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018. 190 с.
6. Герман В., Громова Н. Сучасні орієнтири формування мовнокультурологічної компетенції педагога (з досвіду викладання української мови за професійним спрямуванням). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал* / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. № 9 (83). С. 219-229.
7. Герман В. В. Суржик як явище інтерференції. *Українознавчий вимір у сучасній науці: гуманітарний аспект*. Миколаїв : МНАУ, 2018. С. 39-42.
8. Герман В. В. Мова як вияв національної свідомості. *Культуромовна особистість фахівця ХХІ століття*. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018.
9. Статус мови права в сучасній лінгвістичній парадигмі. *Національна самосвідомість та правова культура в умовах європейської інтеграції: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції 17 лютого 2017 року* / укл. О. М. Іваній. Суми: Сум ДПУ імені А.С. Макаренка, 2017. С. 103-108.
10. Норми вживання дієприкметників у діловому мовленні (на матеріалі нормативно-директивних документів про освіту: спецсеминар для спеціальності 6.020303 Українська мова і література / за ред. В. В. Герман. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. 30 с.
11. Риторична особистість: теорія і практика / за ред. В. В. Герман. Суми : Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. 42 с.
12. Українською говори... або Мовне обличчя Сумщини: Соціолінгвістичні дослідження магістрантів / за ред. В. В. Герман, Н. Пономаренко. Суми : Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2012. 80 с.
13. Герман В., Громова Н. Полемічна культура сучасного викладача й учителя української мови та літератури. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал* / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. № 4 (88). С. 17-27.
14. Герман В. Риторична особистість філолога. *Формування культуромовної особистості фахівця в умовах неперервної освіти: монографія* / авт. кол.: О. Семенов, Н. Громова, В. Герман та

ін.; за заг. ред. О. Семеног. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2020. С. 67-77; 91-127; С. 127-137.

15. Герман В., Громова Н. ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ («МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВА» І «КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. № 7 (111). С. 22-33.

16. Герман В. Замошнікова В. Психолінгвістична спрямованість звертань у листах Лесі Українки до Ольги Кобилянської. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 11(79). С. 55-59.

17. Герман В., Полякова Л. Мистецька термінологіка в поетичній мові Ліни Костенко (семантико-функціональний аспект): монографія. Суми: Видавництво СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2021. 84 с.

18. Герман В. Медіакультура вчителя-словесника: інтеграційний аспект формування: методичні рекомендації до практичних занять із мовних дисциплін. Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. 93 с.

19. Герман В., Вербицька В. Фемінітиви: становлення норми. *Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника* / за ред. О. М. Семеног. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. С. 113-116.

20. Герман В.В. Формування полемічної культури риторичної особистості. *Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті*: збірник матеріалів V міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 2021 року) / за ред. О. М. Семеног. Суми : Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2022. Випуск 5. С. 28-33.

21. Герман В. Науковий текст Івана Франка в аспекті семантико-синтаксичних відношень допустовості. *Текст у дослідницьких парадигмах: теорія і практика*: [колективна монографія]: за заг. ред. О. М. Семеног. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. 248 с. С. 89-113.

22. Герман В., Громова Н. Позитивне і негативне значення калькування: дискусійні погляди вчених. *WITH PROCEEDINGS OF THE II INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE «SCIENTIFIC PRACTICE: MODERN AND CLASSICAL RESEARCH METHODS»*, OCTOBER 15, 2021 BOSTON, USA. I. 110-112.

23. Герман В., Громова Н. Формування медіакультури майбутнього вчителя-словесника в циклі професійної підготовки *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал* / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. № 6 (120). С. 49-63.

24. Герман В. В., Кириленко Н. І. Міфологічно-символічна рецепція астрального культу в українському фольклорі зимового циклу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, 2023. № 53. Т 2. С. 154-158.

25. Герман В., Громова Н., Кириленко Н. Формування цифрової компетентності студентів-філологів під час дистанційного навчання: застосування платформи LMS MOODLE. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. № 1-2 (135-136). С. 3-13.

26. V. V. Herman, N. V. Hromova, N. I. Kirilenko. LMS MOODLE AS AN INFORMATION AND DIGITAL TECHNOLOGY FOR DISTANCE LEARNING OF PHILOLOGY STUDENTS: FROM THE EXPERIENCE OF USE (LMS Moodle як інформаційно-цифрова технологія дистанційного навчання студентів-філологів: із досвіду використання). *The latest development trends in philological science and education (February 7–8, 2024. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. P. 190-194.

27. Viktoriia Herman, Oleh Vesolovskyi, Inna Pysmenna, Alla Kolodyazhna, Ruslana Mnozhynska. DISTANCE EDUCATION: AN ADAPTIVE APPROACH TO LEARNING IN THE AGE OF INFORMATION AND KNOWLEDGE. *EDUCAÇÃO A DISTÂNCIA: UMA ABORDAGEM ADAPTATIVA À APRENDIZAGEM NA ERA DA INFORMAÇÃO E DO CONHECIMENTO. Conhecimento & Diversidade*, Niterói, v. 16, n. 41 Jan./mar. 2024.

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Конспекти лекцій.

Презентації лекцій.

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи.

Контрольні завдання для проведення проміжного контролю.

Навчально-методичні й навчальні посібники автора програми.

Мультимедійна техніка для презентацій.